

¶ Torp, Arne. 1998. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus forlag. ISBN 82-7099-298-4. 123 s.

De senaste fem åren har det i Norge kommit ut ett relativt stort antal läroböcker som har de nordiska språken som tema: Vikør (1993), Karcker *et al.* (1997), Braunmüller (1998) och Torp (1998). Detta verkar tyda på att intresset för ämnet ökat avsevärt i Norge under denna period, vilket givetvis är glädjande.

Som jag i min anmälan av den ursprungliga tyska utgåvan av Braun-

müllers bok påpekat, finns det i stort sett tre rimliga sätt att förhålla sig till temat 'nordiska språk': om man utgår ifrån föreställningen om Norden som en politisk enhet med en gemensam historia, beskriver man alla de språk som talas i denna del av världen ('språk i Norden', t.ex. Karker *et al.* 1997; Groenke 1998); om man däremot vill betona det gemensamma ursprunget ('urnordiskan'), beskriver man de nordgermanska språken och deras historia (t.ex. Wessén 1979¹¹, Haugen 1976; Torp 1998); och om man till slut betraktar (en stor del av) Norden som ett dialektkontinuum, så ligger det nära till hands att beskriva danska, norska och svenska som 'grannspråk' (t.ex. Hulthén 1944-7; Munck Norden-toft 1981).

I Arne Torps bok ligger tyngdpunkten på den historiska utvecklingen som lett till splittringen av de nordiska språken i ett stort antal standardspråk och dialekter. Efter en kort inledning i den historisk-jämförande språkvetenskapens mål och metoder presenterar Torp sin numera välkända syntes av våg- och stamträdsmodellen: om det finns språkgränser (dvs man är tvungen att lära sig varandras språk), kan vi bruka stamträdsmodellen, i annat fall är vi hänvisade till vågmodellen. Tillämpad på nordiskan ger syntesen följande resultat: den första dialektskillnad som uppstod i nordgermanskan, den mellan väst- och östnordiskan, var inte av den art att man kan tala om någon språkgräns mellan dessa två dialektområden. Senare förändringar kunde därför i princip sprida sig över hela det nordiska språkområdet, men dessa 'vågor' nådde efter 1300 knappast de rätt isolerade ösamhällena (Island, Färöarna). Skillnaderna mellan östnordiskan och 'fastlandnordiskan' (Torps 'skandinaviska') blev efterhand så pass stora att man inte längre kunde förstå varandra. Nordiskan hade 'förgrenat' sig. Torp löser här på ett elegant sätt det gamla problemet att norskan visserligen 'är' ett västnordiskt språk, men trots det ligger mycket närmare de östnordiska språken svenska och danska än de västnordiska systemspråken färöiskan och isländskan. Metoden kan enligt min mening med fördel även användas i ett lite större sammanhang: Enligt Jahr (1995) kunde hanseater och nordbor samtala utan att behöva lära sig varandras språk. Detta innebär, såvitt jag kan se, att deras respektive modersmål, medellågtyskan och medelskandinaviskan, snarast är att betrakta som dialekter av

samma språk. På samma sätt som skillnaderna mellan fastlands- och ö nordiskan inte är avgörande för var man placerar norskan och isländskan i de nordiska språkens stamträd, bör skillnaderna mellan lågtyskan och skandinaviskan inte tilmätas alltför stor betydelse när man drar upp de germanska språkens stamträd. Jag föreslår alltså att dela in de germanska språken på ett lite annorlunda sätt än man brukar göra, dvs på ett sätt som tar hänsyn till det faktum att det är lättare för en svensk, dansk eller norrman att förstå (eller att lära sig att förstå) nederländska än isländska eller färöiska.

Påfallande i Torps bok är den stora vikt som författaren tillmäter språkkontakt som förklaring av förändringar i språkssystemet. Eftersom jag inte helt och hållet delar förf.s åsikter ska jag här gå lite närmare in på de företeelser som han hävdar kan förklaras som resultat av språkkontakt.

a) på sidan 68 skriver Torp att kasussystemets sammanbrott i de skandinaviska språken “knapt er tenkjeleg utan intensiv språkkontakt, noko som det sjølvsagt har vore heile tida innanfor det skandinaviske området.” Att ingripande förändringar i ett språks grammatik vanligtvis skulle vara ett resultat av intensiv språkkontakt är ett påstående som sällan underbyggs med kontrollerbara fakta. De flesta indoeuropeiska språk har förlorat eller fullständigt förändrat sitt fornärvda kasussystem, men att det i alla dessa fall skulle ha varit fråga om särskilt intensiva språkkontakter är nog tvivelaktigt. Det kan tilläggas att det finns gott om flektionsrika språk som har varit ‘utsatta’ för starkt inflytande från andra språk, men trots det har lyckats bevara sina kasusändelser (t.ex tjeckiskan, som nog haft intensivare kontakt med tyskan än de nordiska språken; finskan och andra finsk-ugriska språk osv).

Att kontakten mellan t.ex. danskan och lågtyskan skulle ha varit mera intensiv på 1100- och 1200-talen, då det danska kasussystemet upplöstes, än under vikingatiden är också det ett illa underbyggt påstående.

b) Finlandsvenskan, och vissa nordnorska och nordsvenska dialekter saknar musikalisk (eller ‘grav’) accent. Torp antar att dessa mål en gång i tiden haft denna accenttyp, men förlorat den under påverkan av samiskan och finskan (och, som Riad 1998 skriver, estniskan). Han hänvisar till Reuter 1997 (i Karker *et al.*) som emellertid uttrycker sig betydligt

försiktigare: "Orsaken till detta kan vara påverkan från finskan, men det kan också vara fråga om ett utkantsfenomen [...]." Såvitt jag vet finns det inget som kan styrka antagandet att finlandsvenskarna umgicks så pass flitigt med sina finsktalande landsmän att de förlorade det drag i sitt språk som man ofta anser är svårast att bli av med, intonationen. Det enklaste är förstås att anta att utkantsdialekterna aldrig haft musikalisk accent.

c) Enligt Torp är den framförställda artikeln *ø* i väst- och sydjyskan "kanske det mest opplagde språkkontaktfenomenet i jysk." Som jag försökt visa i Perridon 1997 finns det inget som stöder denna urgamla uppfattning. Det västjyska artikelsystemet skiljer sig inte väsentligt från det ödanska: båda systemen skiljer mellan syntaktisk och morfologisk bestämdhet: en nominalfras är bestämd om dess bestämningsfält inte är tomt (dvs det finns ett bestämningsord i frasen, t.ex. bestämd fristående artikel (*den*)); ett substantiv är bestämt om det finns ett bestämdhetsaffix: ett suffix i ödanskan, ett prefix (*ø*) i syd- och västjyskan. I medellågtyskan finns det inte någon skillnad mellan nominalfraser och ' nakna ' substantiv när det gäller bestämdhet: bestämdhet är i detta språk, som i de flesta västeuropeiska språk, uteslutande en syntaktisk kategori.

Också i det här fallet bör det tilläggas att säkra uppgifter om en mycket intensiv språkkontakt mellan t.ex. Västjylland och Tyskland inte föreligger.

d) De västjyska dialekterna har inte någon opposition mellan reflexiva och icke-reflexiva possessiva pronomen. Det har lågtyskan inte heller. Ligger det då inte nära till hands att anta att västjyskan förlorat oppositionen under lågtyskt inflytande? Nej, det gör det inte. Om man undersöker saken lite närmare, upptäcker man snart betydande skillnader mellan de jyska och de lågtyska pronomina: lågtyskan har två adjektiviska possessivpronomen (*sîn, er(e)*) västjyskan ett adjektiviskt (*sîn*) och tre oföränderliga genitivformer (*hans, hennes, deres*). Inget västjyskt pronomen svarar exakt mot ett lågtyskt. Man förklarar sålunda föga eller intet, om man gör gällande att det västjyska possessivsystemet förändrats under stark påverkan av lågtyskan.

I allmänhet tror jag att antalet förändringar i de nordiska språkens grammatiska system som kan förklaras med hjälp av språkkontakt är

ytterst litet.

I denna anmälan har jag framför allt gått in på några detaljer där jag har en delvis annan uppfattning än författaren. Jag är medveten om att detta inte gör full rättvisa åt boken som är både lättläst och informativ. Kapitlet t.ex. om likheter och olikheter mellan de skandinaviska standardspråken (danska, norska och svenska) är föredömligt. Men trots det kan jag inte förneka att jag tycker bättre om dess föregångare *Norsk og nordisk før og nå*.

Harry Perridon, Universiteit van Amsterdam

Referenser

- Braunmüller, Kurt. 1998. *De nordiske språk*. Oslo: Novus (övers. av *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Tübingen: Francke. 1991)
- Groenke, Ulrich. 1998. *Die Sprachenlandschaft Skandinaviens*. Berlin: Weidler.
- Haugen, Einar. 1976. *The Scandinavian languages: an introduction to their history*. London: Faber and Faber.
- Hulthén, Lage. 1944-7. *Studier i jämförande nunordisk syntax I-II*. Göteborg: Wettergren & Kerber.
- Jahr, Ernst Håkon. 1995. 'Nedertysk og nordisk: språksamfunn og språkkontakt i Hansa-tida'. In: Jahr, Ernst Håkon (red). *Nordisk og nedertysk. Språkkontakt og språkutvikling i Norden i seinmellomalderen*. Oslo: Novus, 9-28.
- Karker, Allan *et al.* (red.). 1997. *Nordens språk*. Oslo: Novus.
- Munck Nordentoft, Annelise. 1981. *Nordiske nabosprog*. København: Gyldendal.
- Perridon, Harry. 1997. 'Is the definite article in Jutlandic a borrowing from Low German? *Multilingua* 16, 351-364.
- Riad, Tomas. 1998. 'The origin of the Scandinavian tone accent'. *Diachronica* XV, 63-98.
- Vikør, Lars. 1993. *The Scandinavian languages. Status and interactions*. Oslo
- Wessén, Elias. 1979¹¹. *De nordiska språken*. Stockholm: AWE/Gebers